

PROSO (80) sb n

Oba o jasne.

sg N proso (22). ◇ G prosa (32). ◇ A proso (11). ◇ I pros(e)m (9). ◇ L prosie (3). ◇ pl N prosa (1). ◇ A prosa (2).

Sł stp, Cn notuje, Linde także XVII – XVIII w.

1. bot. *Panicum miliaceum* L. (Rost); proso zwyczajne, zbożowa roślina roczna z rodziny wiechlinowatych (*Poaceae*); ziarna tej rośliny; miliation *Miech, PolAnt, Mącz, Calep, Cn; bladum, scrutum BartBydg; miliaria herba Cn (44) : ZapWar 1505 nr 2008 [2 r.]*; Bladum, proszo, yarzyna *BartBydg 20, 140b*; ale w fiemieniu lnianym albo wprofię może bić przez długi czas za chowwna [!] [*kamfora*] *FalZioł I 70c*; Iefth rzecz nietuczna Profo/ Biegunkę załtanawia *FalZioł III 18b, +6b, III 18b [3 r.]*, c, 38d; Piją [*Tatarzy*] wodę, mleko kobyle, y piwo z profa warzone. *MiechGlab 22; RejRozpr H2 [2 r.]*; ftrawem miał bárzo lichą/ chleb s profá/ á wody trochę *BielKron 458*; Miliation, Profo/ Iągły. *Mącz 221b*; Detritum miliation, Otrzepáne profo. *Mącz 451a, 221c; RejZwierc 109v; Calep 661b*; Skoro zásiawfzy/ Profo tłuc ná Iągły/ áby potłuczóné były *GostGosp 76*; Kędy fie profá rodzą/ tám miękiny gdy Iągły tłuką bárzo dobre świniom *GostGosp 110, 72, 78, 167 [2 r.]*.

*W połączeniach szeregowych (10): ZapWar 1502 nr 1938, 1504 nr 1946, 1528 nr 2422, 1530 nr 2390, 1531 nr 2540; RejWiz 103; Weźmiefz też pśzenicę/ ięczmień/ bob/ foczewicę/ profo/ y wykę [...]/ á z tego fobie vczynifz chleb *BibRadz Ez 4/9; Strum Lv; Kafz wřelákich/ krup nowych/ profá wyfzczykáne/ siemioná lniáne/ konopne/ mák/ tákże y przędziwá/ ma Dworká doyźrzyć GostGosp 122, 164.**

*Zwroty: »swego prosa bronić« = bronić swojej sprawy (1): PP. Litewscy dobrze czynią ze swego Prosa bronią od tych bezboznych Constitutyi, aleby mądrzey czynili kiedyby y naszego oganiali *ActReg 166.**

»proso siać; prosem osiewać (a. posiać)« = *milio seminare Miech [szyk 3:2] (3;2): ZapWar 1505 nr 2087*; Nie ktorzy z nich [*Tatarów*] trzy zagony albo cztery [...] za orawfzy, profem ofiewiaią/ z kthorego iagleń fobie placki (ktore Bairy zową) czynią *MiechGlab 22, **4v; Piérwřezego Roku śiey Profo/ Ber/ Mánnę/ Ięczmień. Strum Lv; GostGosp 78.*

[»proso wiercieć« = *wahać się (1): Zdam fię ia tu tobie plátác/ albo iáko on mowi profo wiercieć. LipsPiotr 65.*]

[»zabieżeć [komu] od prosa« = *pomieszać szyki: Obaczywfzy krol/ że mu zábieżano od profá [...]/ rofkazał żołnierřtwu odciągnąć od miáltá. PlutBBud Iv (Linde).*]

*Szeregi: »proso albo ber« (1): Rownie ták iáko czyni Gořpodarz więc miły/ Aby profá álbo bru wroble mu nie piły. *KmitaSpit A2v; [Cresc 1571 175]. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.] [Cf znacz. 2. być może szereg ma charakter synonimiczny.]**

»ięczmień i proso« (1): *Piso, Tłukę ości álbo łufzcziny otłukam/ yáko z yęczmieniá y z profá. Mącz 301b. [Ponadto w połączeniach szeregowych 8 r.]*

»owies i proso« (1): *Iakom ya nyewzoral any poszyal czwyerczy rolyey nadww polv owszem y proszem ZapWar 1505 nr 2087. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]*

»proso, tatarka« (1): Profá/ Tátárki/ wczás śiac/ dla rozpułzczenia bydłá wczás. *GostGosp* 78.
[*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

2. bot. Zestawienie: »włoskie proso« = *Setaria italica* (L.) P. B. (Rost); *włośnica, ber, zbożowa roślina roczna z rodziny wiechlinowatych (Poaceae)* (1) : Panicum, Włoskie profo/ podobno Ber. *Mącz* 275d.

3. bot. Zestawienie: »białe proso« = *Sorghum durra* (Forsk.) Stapf; *sorgo murzyńskie, roślina roczna zbożowa i pastewna z rodziny wiechlinowatych (Poaceae)* (1) : tám [w mieście Gezan nad Morzem Czerwonym] chlepek pieką z białego profá który bárzo flotki ieft/ zową oni dorá. *BielKron* 457v.

4. bot. Zestawienie: »wroble proso« (34) :

a. *Lithospermum officinale* L. (Rost); nawrot lekarski, lecznicza bylina z rodziny ogórecznikowatnych (Boraginaceae); lithospermon (lithospermum) Calep, Cn; milium solis Cn (32) : Theż łok matki bożey włofek znafieniem włoskiego kopru j zwroblem profem/ wwarziwśzy ty rzeczy zwinem á thego łie napijay/ kamień łamie to picie *FalZioł* I 27a; proch [...] Wroblego profa ieftł dziwny wpobudzaniu vryny y też w rzeczy przyrodzoney pania^m *FalZioł* I 51a; (*nagł*) Granałolis. Wroble profo. Steinbrech. (-) [...] WRoble profo ma włobie ciepłóć y łuchołć w trzecim słopuii [!]/ á nafienie wroble^{so} profa ieft więczłzey moczy/ á ieft tho nafienie białe á okrągłe á barzo twarde *FalZioł* I 56d; wezmi łoku wroblego profa/ wodki włoskiego kopru/ piethrułzczaney, kaźdey łnich mniej niżli półkwarthy/ [...] *FalZioł* I 57a, I 2d, 6c, 8c, d, 11b (30); *SienLek* 60; *Calep* 609a; [Grana łolis wroble profo *SzymŁowEnch* +3; Milliu^m łolis wroble profo. *SzymŁowEnch* +4].

b. *Anagallis arvensis* L. (Rost); kurzyślad polny, roślina roczna z rodziny pierwiosnkowatych (Primulaceae), pospolity chwast zbóż albo *Lithospermum officinale* L.; nawrot lekarski z rodziny ogórecznikowatnych (Boraginaceae) (1) : Anagallis – Mułzec. Item, wroble profo. *Calep* 66b.

c. *Corchorus olitorius* L.; juta warzywna, śláz żydowski; włóknodajna roślina roczna z rodziny lipowatych (Tiliaceae), jej młode pędy i liście używane były jako jarzyna głównie w Egipcie, Palestynie i Grecji (1) : Corchorus – Wroble profo, mułzec. *Calep* 259b.

Synonimy: 1. ber; 2. ber, butwajc; 4.a. ber, b. kuroślep, muszec, muszetrzy, niedośpiatek; c. muszec.

ALKa